

ACC. N:R. M.6952 : 1-25.

Landskap: Småland Upptecknat av: Pingal Johansson
Härad: Östbo Adress: Bygget, Gökna, Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1940 Född år 1885 i Bygget, Fryele

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Biografiska uppgifter.
(forts.; se M. 6928.)

Skriv endast på denna sida!

Jag är född den 30 December 1885,
eller som min mor brukar uttrycka
sig "Dagenföre sista dagen på det
gamla året," i Bygget, Fryele socken.
I dopet erhöj jag namnen Ernst
Fingal. Min barndom förflöt
som andra barns med lekar och
ras, först inne på stugugabet
och senare då man lärt sig stå
och gå på egna ben ute i skog
och mark. Jag hade min tre
år äldre bror Karl Eugen till lek-
kamrat. Å 1889 föddes vi en liten
syster att hålla vagnen i gång åt
och se efter då far och mor voro
ute och arbetade i ladugård eller
lönge, åker eller äng, och år 1893
kom ännu en liten syster, som

vi fingo vaggas och vara "barn-
flickor" åt. Vid fyllda 7 år höjade
jag gå i Bengtsbo småskola i det
nyuppförda skolhuset. Men hade
föret inte haft något skolhus
i Käsbyholms skolrode, utan för-
samlingen hyrde skollokal av
en backstugusittare Iven Jönsson
vilken i dagligt tal benämndes
"geta Schreäms" därför att han i
sin ungdom vallat getter.

"Geta Schreäms" stuga innehöll endast
1 rum och kök, och i köket höllo
"getaschreäms" och hans enögda
gumma Karolina till, och i det andra
rummet lärarinnan och skol-
barnen. Endast en dag gick jag i
skola i "getaschreäms" stuga, och

Detta endast som åhörare, för och
mor tyckte att det kunde vara
bra för mig att följa med
min bror som då gick i små-
skolan, så jag inte vore alldeles
obekant med skolordning. Då jag
på egen hand skulle börja gå i
småskolan, min bror skulle
månligen börja gå i folkskola
(stoäskola) i Tryck. Om minna
föräldrar trodde att jag inte
skulle kunna "ta mig ut" på egen
hand så misstogs de sig. Jag ville
gärna gå i skola, och om det
var så att vädret var ruskigt så
de inte lät mig gå någon dag
då grät jag så gärna ville jag
gå i skolan. Skolkuret på Bengtsbo

var inte riktigt färdigt invändigt
när terminen började. Ett par män
rappade skolans väggar med
lera under tiden som lärar-
innan skulle börja den första
undervisningen med oss i vetandets
konst. Lärarinnan hette Vilhel-
mina Sofia Blomberg. Hon var
född 30/9 1856 i Åkers socken Jönk.län
och dotter till snickaren Blomberg
som på 1860-talet inflyttat till
Fryele socken och hade anställning
som gårdssnickare åt häradshövding
J.F. Ekman på Käsbyholm.
Hon hade endast genomgått en
kort lärarinnekurs i Vetlanda
1884 och hade nog skäliga
klena kunskaper i vissa ämnen.

men med Tacksamhet minns
jag det tropasta stödet. jag
fick av henne vid genomvand-
randet av ABC-bokens (abbäsa-
bokans) villsamma mysterier.
Mina föräldrar hade nog
pluggat med mig, så jag kände
bokstäverna någottränat, "tuppen"
hade och "värpt" stundom en
5-öring, stundom en karamell,
men inte blev det så mycket
resultat av deras undervisning.
Hon hade som sagt blenda fun-
shaper, sådana benämnningar
som adjektiv, substantiv, verb
och höjningsformer. Talade hon
aldrig med oss om, och jag
minns att vokal och kon-

sonant kallade hon "lena" och
"hårda" bokstäver. Hon lärde oss
emellertid att "stava" och "lägga
ihop" samt t. o. m. "läsa rent".
Hennes undervisning i Kristendoms-
kunskap var utmärkt. I det
ämnet var hon hemma.
Hon s. a. säga levde däri religiös
som hon var. Vidare var hon
mält och ömkjäst av sina
skolbarn. Ingen moder kan
vara räddare om sina egna
barn än denna lärarinna var
om sina skolbarn. Blev något
av hennes skolbarn sjukt eller
illamående under lektionstiden
så fick det gå in i lärarens
rum och lägga sig i hennes

såmy. Ett sända hem ett sjukt
barn vågade hon inte utan
det var så att någon person
händelsevis passerade förbi skol-
huset som kunde åtaga sig
att ledaga barnet till dess hem.
Och låg något av hennes skol-
barn sjukt i sitt hem så som
lärarinnan och skolbarnen
och "tittade till det." År 1911 drabbades
hon av en stor sorg. En hennes
brorsdotter som vistades i Stockholm
besick självmord genom att
dränka sig och detta tog lärar-
innan så hårt att hon blev
nervös. Hon intogs på en
vårdanstalt men avled ois-
som kort. Vid hennes begrav-

ning på Fryele kyrkogård hade man så mycket blommor så min far sade redan att det aldrig förut någon gång i Fryele förekommit att man haft så mycket blommor vid någon begravning.

Höstterminen 1895 inskrevs jag i folkskolan vid Fryele kyrka.

Skolläraren A. Rydin var en barsk bitvarn, som påfärdade sig över "samma barn" och undrade om de "inntä" va nettia" då de inte kunde det de aldrig fått läsa sig eller ens hört talas om. Han gav oss en grundlig undervisning i Historia och geografi och dessa ämnen voro just för

intressanta. Kunde man på hans
fråga korrekt uppge årtalet
när slaget vid Lund stod så
lät han höra en belåten grymt-
ning som betydde det samma
som "det var rätt". På skol-
salens väggar hängde en del
stora kartor och kunde man
på hans befallning gå fram
till kartan och med en lång
hassellslya peka ut var Trosa,
Gränna Gigtuna eller någon
annan ort var belägna så
grymtade han och belåtet.

En liten ping och närvis plicka
bland hans elever som inte just
var så styva att "peka på karta"
förkunnade en dag för skol-

läraren att hennes mor hade
lovat henne att hon inte be-
hövde befatta sig med "sådäm-
schit" som "peka på karta"
men då rät skoläraren till
så det skallrade i fönsterrutorna
att hennes mor inte behövde
befatta sig med vad vi gjorde
i skolan. Städade skolsalen (sopa
golvet, och torka dammet av bänkar
och skolärarens bord och stolar) skulle
vi påjkar göra i tur och ordning,
likaså elda i kaminen på morgnar-
na så det var varmt då lektionen
började. Det var andra tider då
än nu. Vi pingo inte som nutidens
barn skolskjuts, utan vi pingo
traska till påts långt väg, ofta

i dåligt väglag till skolan, och därtill omberöja städning och eldning. Jag hade en höftmit att gå till och från skolan, men det fanns barn som hade nära dubbelt så lång väg att gå genom stora skogar och på obanade stigar, vilket på vintertiden då det oftast var djup snö var oerhört påfrestande för skolbarnens krafter.

På hösten 1899 var jag pärdin med folkskolan och började gå i konfirmationsskola (gå ålära) hos kyrkoherde J. Kolthun, som var den utmärktaste konfirmationslärare som kunde tänkas. Han var som ju och var tillhörigt

för en prästman, mycket hög-
kyrkling och han fördrade att
hans "läsbarn" ofta skulle gå till
kyrkan. Hade han märkt att
man var vid kyrkan den senaste
söndagen så kunde man vara
säker om att man vid lektionen
fick redogöra för, vilka psalmer
som sjungits, vad text han pre-
dikar över o.s.v. Han var mycket
allvarlig och höll stikt på att
hans läsbarn även skulle vara
det. Bland hans elever var en
vacker rödkindad pojke vars
ansikte ständigt shen som en sol.
Hans läppar voro alltså krusade
av ett leende, men den pojken
tyckte inte Notkin om, och en

gång då pojken med leende läppar
svaret på en fråga körde han
helt enkelt ut pojken ur socken-
stugan, som var lektionsrum-
met och pojken fick stå ute i
förestugan den återstående tiden
av lektionen, sedan kallade han
in honom och höll en straff-
predikan för honom varefter
han skilde ifrån honom, d.v.s.
pojken skulle inte få "lära
sin fram" som det heter det året.
Pojkens far gick emellertid sedan
till prästen och förklarade för
honom att pojken var skapad
med ett sådant där ständigt
leende anlete och att han inte
rädde för detta och så fick

pajken fortätta den avbrutna
konfirmationskursen. Att bliva
fränskild då man gick och
läste för prästen var den största
skam som kunde drabba en
ungdom på den tiden.

Det var rentav att bliva bräm-
märkt för hela livet. Nå det gick
ju bra för pajken. Han tog några
år senare värning vid Smålands
husarregemente och en stiligare
husar gick man leta efter.

Senare tog han avsked från
regementet och är nu frukt-
farmare i Kalifornien.

Kyrkoherde Kothin var en ut-
märkt talare, säkerligen bland
stiftets bästa. Han led emellertid

av vår herket som gjorde att
det var svårt höra vad han
sade. Men han gjorde dock att
de som ofta hörde honom tala
lärde sig att lättare förstå
honom än de som mera sällan
hade tillfälle därtill. Han avled
1920 och bygelborna ha säker-
ligen mycket saknat sin
avhållne herde.

Redan som barn hade jag god lust
att rita och kladda med färger.
Då jag "läst mig fram" hade jag
helst önskat att få komma in som
elev på någon ritkola. Då jag
under vinterkvällarna kunnat
måla och sälja till ortsbefolkningen
små tavlor i olja eller akvarell för

omkr. 200 kr. Tyckte jag i min
årsraps dimma att jag var worden
rik och att jag åstadkommit
betydande verk. Men min far ville
inte höra på det orat. Han före-
ställde mig hur arbetsamt det
skulle bli att stå och rita och
hur långsamt och resultatlösa dessa
studier skulle bli för mig som
saknade det mått av allmänbild-
ning som erfordrades för att kunna till-
godgöra mig undervisningen på
en rit- och målarhögskola. Tyvärr
var det endast landskap- och djur-
bilder som låg för min fallenhet.
Till porträtt- och figurmålning
saknade jag anlag. Far föreställde
mig också hur uselt ställt en

målare, som saknar högre mått
av konstnärlig begåvning har.
Och att jag om jag valde denna
bana helt säkert kunde hålla på
att knåpmåla så länge jag orkade
och till sist dö i någon fattig-
domens avkrak. Han talade om
för mig hur fri och oberoende en
bonde är, hur friskt och härtigt
arbetet ute i Guds fria natur är.
Så lydde jag far, och kastade bort
mina "målarplaner". Alla målar-
grejor skänkte jag en liten skol-
flicka som var intresserad av att
rita och måla, och så högg jag
i och arbetade på min fars gård
Bygget. Vid tiden för bevärnings-
åren började regementsmusikanten

yrke kända för mig. Jag hade
en lite musikalisk begåvning, jag
bläste flöjt och spelade fiol sedan
jag var 14-15 år gammal, tänk-
om jag kunde få exicera vid
regementsmusikern, jag visste nämligen
att man bland beväringarna
tog ut pojkar som reserv-
spel vilka fingo lära sig att blåsa
signalerna på trumpet. (= jägarhorn)
Men då kompanischefen en kväll
tillkännagav att de pojkar som
bläste något slags instrument eller
spelade fiol, om de så önskade
kunde få bland musikvolontärerna
i musikkåsern erhålla vidare utbildning
sjönk mitt mod långt
ned i stövelskaften och jag vågade

inte anmäla mig som aspirant
till reservspel, utan jag fortsatte
att bära packning och läsa mig
hantera geväret tills jag efter
82 dagars tjänstgöring hemför-
lovades på grund av sjukdom.
(Äggvita) Sedan dess har jag fort-
satt att arbeta på vårt lantbruk.
En tid hade jag s.ä.s. en riklig
mani att borra, bryta upp och
med dynamit skjuta bort sten ur
våra stenbundna åkrar. Det tog
mig en tid av omkr. 10 år att
på lediga stunder på bort stenen
ur åkrarna, men till sist blevo
de det och nu kan man utan
risk att böra part i sten låta
hästarna trava på över åkrarna

med skördemaskinen eller annan red-
skap. På hösten 1936 fick min far
besök av ammannens Fil. mag. John
Granlund och dennes fru, från
Nord. Museet. Då herr Granlund
förstod hur väl jag kände till
den materiella kulturen, arbetsliv
och näringar inom orten i gårigen
tid uppmanade han mig att skriva
om sådant till etnologiska under-
sökningen vid Nord. Museet, och efter
att en tid ha brevväxlat med herr
Granlund, och bemyndat frågor som
han ställde till mig ang. vagn-
makeri, böijade jag så måning-
om att sända uppteckningar till
Nord. museet. Jag har under dessa
4 år till etn. undersökn. levererat

Omkr. 1700 poliorisor text angående gammalt arbetsliv, ^{där}inberäknat väsen på huvudparten av deras frågelistor. Jag har av Nord. Museet rönt mycket välvilja och förtäelse. År 1937 erhöj jag första pris (50 kr.) för uppteckning vid Tävlingen "urnmakare på landet" och 1939 ett delat första pris för uppteckning vid Tävlingen "lägerstas tillfällig bostad". På hösten 1937 började jag fundera på om jag inte borde skriva något för Landsmålsarkivet i Lund. Jag hade då ingen som helst kännedom om Landsmålsarkivets mål och verksamhet men jag nedskrev en del dialektord från orten, tillika

med några sägenuppteckningar som jag insände till Landsmålsarkivet i Lund. Till min glädje erhölet jag efter ett par dagar brev från Landsmålsarkivets föreståndare Docent. G. Hedström. Som sägenuppteckningarna lågo utanför Landsmålsarkivets arbetsområde var herr Hedström vänlig nog att lämna in dem på Folkminnesarkivet, och från denna dag (18 okt. 1937) daterar sig bekantskapen med Lunds Universitets Folkminnesarkiv och mig. Till dato har jag till Landsmålsarkivet i Lund levererat omkr. 2,500 blad text på folk-mål. Det var att böja med rätt mått för mig att rätt kunna

Teckna språkguden, men herr Hedström var tålig och öfverseende med minna brister, och tack vare honom så lärde jag mig till sist att skriva folkminn. Till Lunds Universitets Folkminnesarkiv har jag inte hunnat insända just så mycket folkminnen som jag önskat, beroende på att Värnamavarten i detta hänseende är ett rätt hårdarbetat fält. Då man börjar utfråga det enkla folket angående t. ex. sägner får man ofta till svar, "sådant tror jag inte på". Skulle man lyckas få någon "på träden" att berätta så är det bästa sättet att få veta något att helt lugnt låta anteckningsbok och penna ligga

i fickan och uppmärksamt lyssna
Ett var berättaren har att komma
med och sedan då man kommit
avsidet nedteckna vad man hört.
Ett annat sätt är, att helt åpropos
leda samtalet in på önskat spår
och under tiden då och då med
en deklativ försiktighet fram-
ställa en och annan fråga.

Folket tror att det är meningen
att det skall skrattas och drivas spe
av det de har att säga, och att
övertygga dem om, att forskningens
män inte reser ut i bygderna för
att driva spe av folk, går vanligen
inte. Jag tänker ofta med tack-
samhet på de vid Nord. Museet,
Landsmålsarkivet och Lunds Universi-

146

Lets Folkminnesarkiv anställda damer-
na och herrarna vilka jag skrift-
ligen eller personligen haft att
göra med. Jag tackar för det intresse
de visat mig och mina enkla
uppteckningar. Jag önskar att jag
mera stadigvarande kunde ägna
mig åt uppteckningsarbete om
"gammalt och fornt" men min
dagliga gärning är bondens
tills vidare. Jag är mycket intresserad
av gammalt och fornt, och så länge
de försvärdande institutionerna
motstå mina enkla uppteck-
ningars porträtter jag att så
mycket min tid det medger att
kurka omkring pr. cykel och samtala
med de gamla och uppteckna vad de sagt.